
Fråga angående förutsättningarna för ett LVM-hem att omhänderta försändelser, beställningskuponger, som en intagen hade för avsikt att skicka m.m.

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot Frösö behandlingshem angående att tf. institutionschefen BB har omhändertagit såväl utgående som ankommande postförsändelser utan att informera de intagna om detta.

Anmälan remitterades till Statens institutionsstyrelse (SiS) för utredning och yttrande. Generaldirektören CC anförde, efter att ha inhämtat yttrande från tf. institutionschefen BB (yttrandet har här utelämnats), följande.

Omhändertagande enligt 31 § LVM

Enligt 31 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) får den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem inte inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel narkotika. Han får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Påträffas sådan egendom som nu angetts, får den omhändertas.

Tf. institutionschefen har omhändertagit beställningssedlar med stöd av 31 § LVM och gjort den bedömningen att AA:s beställningar skulle vara till men för vården och ordningen vid hemmet. Frågan är om aktuellt omhändertagande av beställningssedlar ryms inom paragrafen.

I förarbetena till 31 § LVM har angetts att med föremål som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet avses företrädesvis vapen och tillhyggen som kan skada personalen eller andra intagna (prop. 1981/82:8 s. 93 f. och 1987/88:147 s.107). JO har i tidigare beslut uttalat att även större penningssummor som innehas av de intagna kan omhändertas med stöd av 31 § LVM, när syftet med omhändertagandet varit bl.a. att förhindra utpressningssituationer samt för att undvika att droger förs in på anstalten (JO 1995/96 s. 294 f.).

Av yttrandet från Frösö behandlingshem framgår att 53 beställningssedlar avseende beställning av varor till ett värde av ca 35 000 kr omhändertagits. Om beställningarna hade skickats iväg hade de således orsakat AA stor olägenhet i form av bl.a. höga kostnader. Det är uppenbart att detta skulle ha varit till men för honom själv personligen, vilket i sin tur sannolikt även skulle ha lett till men för vården av honom. Beslutet om att omhänderta beställningssedlarna fattades således med AA:s bästa för ögonen.

Enligt SiS:s uppfattning ger emellertid bestämmelserna i 31 § LVM inte stöd för att omhändertaga beställningssedlar. Dessa kan knappast i sig anses utgöra sådana föremål som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Beställningssedlarna borde således ha vidarebefordrats till respektive mottagare. Om AA sedermera fått varorna tillskickade sig hade däremot – beroende på vad det var för varor – institutionschefen möjligen kunnat fatta ett beslut om omhändertagande enligt 31 § LVM om dessa var till men för vården.

Det bör särskilt framhållas att ”öppna” beställningssedlar inte torde omfattas av regeringsformens skydd för brev och annan förtrolig post. Institutionspersonalen begick således inget fel genom att läsa beställningssedlarna.

Inom såväl LVM-vården som ungdomsvården uppmärksammas då och då att klienter – oftast till följd av en psykiatrisk problematik – inte har kontroll över sina privata ekonomiska angelägenheter. När det gäller vuxna missbrukare har socialnämnden i sådana situationer en skyldighet att anmäla behov av god man eller förvaltare till överförmyndaren (jfr 42 § andra stycket socialtjänstförordningen [1981:750]). Detta är således en fråga för socialnämnden och inte för ett LVM-hem. Det är dock oftast personalen vid institutionen som får kännedom om problemet. Fråga uppkommer då om LVM-hemmet kan informera socialtjänsten om problemet eller om sekretessen lägger hinder i vägen för sådan information.

Inom socialtjänsten gäller sekretess till skydd för enskild enligt 7 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100). Sekretessen gäller även mellan myndigheter.

Uppgift för vilken sekretess gäller får därvid inte röjas för annan myndighet i andra fall än som anges i sekretesslagen eller i lag eller förordning till vilken sekretesslagen hänvisar.

Syftet med tvångsvården är enligt 3 § LVM att motivera missbrukaren att frivilligt medverka till fortsatt behandling och ta emot stöd för att komma ifrån sitt missbruk. Institutionschefen skall, enligt 26 § LVM, fortlopande hålla socialnämnden underrättad om hur vården framskrider och samråda med nämnden i alla frågor av vikt. Kravet på institutionschefen i 26 § LVM att hålla socialnämnden underrättad om hur vården framskrider torde utgöra en sådan uppgiftsskyldighet som bryter sekretessen (14 kap. 1 § sekretesslagen). Bestämmelsen tar emellertid sikte på rena missbruksvårdsfrågor och det framstår som tveksamt om en LVM-institution med stöd av bestämmelsen kan underrätta socialnämnden om ett eventuellt behov av god man eller förvaltare utom i de fall där behovet är relaterat till den enskildes missbruk. Det är önskvärt med ett klarläggande från JO i denna fråga.

Kontroll av försändelser enligt 35 § LVM

Enligt 35 § LVM får försändelser till den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn kontrolleras, om det behövs med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den intagnes särskilda förhållanden. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som inte får innehas enligt 31 §, får egendomen omhändertagas.

I SiS:s interna allmänna råd (1997:1) för verksamheten vid LVM-hemmen sägs att kontroll av försändelser syftar till att förhindra missbruk på institutionen och avser endast de försändelser som ankommer till institutionen. Kontrollen skall begränsas till sådana försändelser som i varje enskilt fall kan innehålla t.ex. berusningsmedel eller sådant som klienten enligt 31 § LVM inte får inneha. Försändelserna som kontrolleras skall öppnas i närvaro av klienten. Som regel bör kontrollen genomföras utan att brev och andra meddelanden läses. Det framgår också av tf. institutionschefens yttrande att institutionen följer de råd som angivits. Något omhändertagande eller beslagtagande, enligt 31 § och 36 § LVM, av själva försändelsen sker inte.

Det bör slutligen nämnas att SiS har för avsikt att under våren 2002 se över de interna allmänna råden avseende LVM och kommer då att förtydliga när och hur de särskilda befogenheterna kan användas.

AA bereddes tillfälle att kommentera remissvaret.

I ett beslut den 4 april 2003 anförde *JO André* följande.

Omhändertagande enligt 31 § LVM

Enligt 31 § LVM får den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem inte inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Han får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Påträffas sådan egendom som nu angetts, får den omhändertas.

Av utredningen framgår att tf. institutionschefen, med stöd av nämnda bestämmelse, beslutade att omhänderta ett stort antal beställningar av varor som AA hade för avsikt att sända iväg. Av beslutet, som fattades den 15 oktober 2001, framgår bl.a. att mängden varor och tjänster samt den höga kostnaden gjorde att beställningarna ansågs vara till men för vården av AA.

Av 2 kap. 6 § regeringsformen följer att varje medborgare gentemot det allmänna är skyddad mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse. I remissvaret har angetts att ”öppna” beställningssedlar inte torde omfattas av regeringsformens skydd för brev och annan förtrolig post. Med anledning härav vill jag framhålla att även meddelanden i en öppen försändelse, t.ex. vykort, i princip omfattas av skyddet i 2 kap. 6 § regeringsformen. Skyddet för meddelanden som överförs i en öppen försändelse blir dock av naturliga skäl begränsat (se JO:s ämbetsberättelse 1995/96 s. 330). I detta fall är det oklart hur granskningen har gått till. Det har dock inte framkommit annat än att beställningssedlarna var urklippta ur tidskrifter och skulle skickas i öppet skick. Således torde det av själva försändelsen som sådan, dvs. utan att man behövde läsa innehållet, ha varit ganska uppenbart vad som avsågs. Mot bakgrund av vad som har framkommit i detta avseende finner jag inte skäl att vidare uppehålla mig vid det förhållandet att personalen tog del av innehållet i beställningssedlarna.

Frågan är emellertid om beställningssedlarna kan anses utgöra sådana föremål som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. I förarbetena till bestämmelsen i 31 § LVM har angetts att med föremål som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet avses företrädesvis vapen och tillhyggen som kan skada personalen eller andra intagna (prop. 1981/82:8 s. 93 f. och 1987/88:147 s. 107). JO har tidigare uttalat att större penningssummor som innehas av de intagna kan omhändertas med stöd av 31 § LVM, när syftet med omhändertagandet varit bl.a. att förhindra utpressningssituationer samt för att undvika att droger förs in på anstalten (se JO:s ämbetsberättelse 1995/96 s. 294). Även bankomatkort har ansetts falla under begreppet. På motsvarande sätt har innehavet av en legitimationshandling ansetts kunna vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. En sådan handling, som bl.a. möjliggör uttag av medel i bank, kan således representera ett sådant värde att handlingen kan vara att jämföras med bankomatkort eller kontanter. Det bör inte föreligga något hinder mot att

omhändertade bankomat kort och identitetshandlingar med stöd av 31 § LVM när förutsättningarna för omhändertagande i övrigt är uppfyllda (se JO:s ämbetsberättelse 2000/01 s. 310).

Som framgår av det anförda har således föremål som kunnat främja ett fortgående missbruk eller störa ordningen vid hemmet ansetts kunna omhändertas med stöd av bestämmelsen i 31 § LVM. En beställningssedel i sig kan inte anses utgöra ett sådant föremål. Såsom har framhållits i remissvaret hade institutionschefen däremot, beroende på vad för slags varor AA fått sig tillsänt, möjligen kunnat omhänderta dessa varor med stöd av den aktuella bestämmelsen. Hemmet ställdes i förevarande fall inför en svårlöst situation. Jag har inte anledning att anta annat än att hemmet handlade utifrån vad som bedömdes stå i överensstämmelse med AA:s bästa. Ledningen för hemmet måste dock se till att hemmet handlar inom lagstiftningens ramar och, som SiS har anført i remissvaret, har det inte med stöd av 31 § LVM funnits utrymme för att omhänderta beställningssedlarna.

Kontroll av försändelser enligt 35 § LVM

AA har i anmälan gjort gällande att tf. institutionschefen BB även har omhändertagit ankommande försändelser.

Enligt 35 § LVM får försändelser till den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn kontrolleras, om det behövs med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den intagnes särskilda förhållanden. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som inte får innehas enligt 31 §, får egendomen omhändertas.

I remissvaret och i yttrandet från tf. institutionschefen har redogjorts för de rutiner som enligt SiS:s interna allmänna råd (1997:1) bör tillämpas vid LVM-hemmen vid granskning av ankommande försändelser med stöd av 35 § LVM. Vidare har uppgetts att Frösö behandlingshem följer angivna råd samt att något omhändertagande eller beslagtagande av själva försändelsen inte sker.

Vad som har framkommit i denna del föranleder ingen kritik från min sida.

Övrigt

I remissvaret har SiS väckt frågan om möjligheten för ett behandlingshem att, med hänsyn till den sekretess som gäller inom socialtjänsten, vidarebefordra uppgifter angående behov av god man eller förvaltare till socialnämnden. Jag delar SiS:s uppfattning att det är tveksamt om 26 § LVM, jämförd med 14 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100), ger utrymme för att underrätta socialnämnden om ett eventuellt behov av god man eller förvaltare utom i de fall där behovet är relaterat till den enskildes missbruk.

Jag vill för egen del peka på att i viss utsträckning kan uppgifter inom socialtjänsten lämnas med stöd av 14 kap. 2 § sista stycket sekretesslagen. Av bestämmelsen framgår att sekretess enligt 7 kap. 4 § första och tredje styckena inte hindrar att uppgift om enskild som fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel lämnas från myndighet inom hälso- och sjukvården eller

socialtjänsten till annan sådan myndighet, om det behövs för att den enskilde skall få nödvändig vård, behandling eller annat stöd. I förarbetena till bestämmelsen anfördes bl.a. att syftet med bestämmelsen är att vårdmyndigheterna inte skall vara förhindrade att utbyta uppgifter med varandra för att bistå en enskild som är i behov av vård, behandling eller annat stöd. Det skall alltså vara fråga om att vårdmyndigheterna behöver samverka med varandra eller annars lämna varandra information för vård, behandling eller annat stöd (prop. 1990/91:111 s. 40).

Frågor som rör sekretess och myndigheternas möjligheter att samverka utreds för närvarande av Offentlighets- och sekretesskommittén. Av utredningens direktiv (1998:32) framgår att kommittén skall utreda förutsättningarna för att öka möjligheterna att lämna sekretessbelagda uppgifter mellan och inom myndigheterna i syfte att förbättra förutsättningarna för deras samverkan. Mot denna bakgrund föranleder den fråga som SiS har väckt inte något ytterligare uttalande från min sida. Frågeställningen torde dock kunna vara av intresse för kommitténs arbete. Jag finner därför skäl att tillställa kommittén en kopia av detta beslut.

Det kan även tilläggas att regeringen under år 2002 tillkallade en särskild utredare med uppdrag att se över tillämpningen av LVM (dir. 2002:10). Av direktiven framgår att utredaren, utöver att analysera hur lagen har kommit att användas under 1990-talet, även skall överväga om LVM i sin nuvarande utformning motsvarar de höga krav på rättssäkerhet som måste ställas på åtgärder som kan vidtas mot en enskild mot dennes vilja. Jag finner skäl att tillställa utredningen en kopia av beslutet för kännedom.